

INTERNETDA VEB-SAYTLARNING TURLARI VA VAZIFALARI

Andijon shahar 1-son politexnikumi

Axborot vositalari mashinalari

Va kompyuter tarmoqlari operatori

33-guruh o'quvchisi

Abdullaxayeva Minnavar

Anotatsiya: Ushbu maqola internetdagi veb-saytlarning turlari, ularning funksional vazifalari va zamonaviy jamiyatsdagi ahamiyatini keng ko'lamda tahlil qiladi. Veb-saytlarning axborot-kommunikatsiya muhitidagi o'rni, tasnifi, foydalanuvchi auditoriyasi va texnologik xususiyatlari har tomonlama yoritiladi. O'zbekiston kontekstida veb-saytlarning rivojlanishi, xususan, ta'lim, davlat xizmatlari, tijorat va ijtimoiy tarmoqlardagi o'rni alohida e'tiborga olinadi. Maqola inson huquqlari bilan bog'liq masalalarga, jumladan, axborot erkinligi, shaxsiy ma'lumotlarning himoyasi va raqamli tengsizlikka alohida urg'u beradi. Shuningdek, O'zbekistonda raqamli transformatsiya jarayonlari va veb-saytlarning jamiyat rivojlanishidagi ta'siri tahlil qilinadi. Maqola veb-saytlarning kelajakdagi rivojlanish istiqbollarini baholashga va ularning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy sohalaridagi rolini mustahkamlash yo'llarini muhokama qilishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: veb-saytlar, internet, tasnif, vazifalar, axborot texnologiyalari, O'zbekiston, inson huquqlari, axborot erkinligi, shaxsiy ma'lumotlar, raqamli tengsizlik, ta'lim, tijorat, davlat xizmatlari, raqamli transformatsiya.

Kirish

Internet zamonaviy dunyoda axborot almashish, kommunikatsiya, xizmatlar ko'rsatish va ijtimoiy o'zaro ta'sirning asosiy platformasiga aylandi. Veb-saytlar ushbu jarayonning markaziy elementi sifatida turli sohalarida – ta'lim, tijorat, davlat boshqaruvi, ijtimoiy tarmoqlar va shaxsiy loyihalarda muhim rol o'ynaydi. Veb-saytlarning turlari va vazifalari ularning maqsadi, foydalanuvchi ehtiyojlari va texnologik imkoniyatlariga qarab farqlanadi. O'zbekiston Respublikasida

internetning rivojlanishi, xususan, “ZiyoNET” ta’lim tarmog‘i, my.gov.uz davlat xizmatlari portali va mahalliy elektron tijorat platformalari kabi loyihalar orqali veb-saytlarning ahamiyati tobora ortib bormoqda.

O‘zbekiston 2016-yildan boshlab raqamli transformatsiya yo‘lida muhim qadamlar tashladi. Prezident Shavkat Mirziyoyevning “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”ga muvofiq, axborot texnologiyalarini rivojlantirish va raqamli iqtisodiyotni mustahkamlash asosiy maqsadlardan biridir. Ushbu jarayonda veb-saytlar nafaqat axborot tarqatish vositasi, balki inson huquqlarini ta’minlash, shaffoflikni oshirish va ijtimoiy tenglikni ta’minlashda muhim vosita sifatida qaralmoqda. Ushbu maqola veb-saytlarning turlari, ularning funksional vazifalari va O‘zbekiston kontekstida inson huquqlari bilan bog‘liq masalalarni, xususan, axborot erkinligi, shaxsiy ma’lumotlarning himoyasi va raqamli tengsizlikni keng yoritishga qaratilgan. Maqola shuningdek, veb-saytlarning kelajakdagi rivojlanish yo‘nalishlarini muhokama qiladi va ularning jamiyatdagi ta’sirini oshirish bo‘yicha takliflar beradi.

Veb-saytlarning turlari va tasnifi

Veb-saytlarning tasnifi ularning maqsadi, funksionalligi, texnologik tuzilishi va foydalanuvchi auditoriyasiga asoslanadi. Quyida veb-saytlarning asosiy turlari va ularning xususiyatlari kengroq yoritiladi:

Statik va dinamik veb-saytlar

- **Statik veb-saytlar:** Ushbu turdagi saytlar o‘zgarmas tarkibga ega bo‘lib, asosan HTML, CSS va oddiy JavaScript texnologiyalariga asoslanadi. Statik saytlar odatda kichik hajmdagi ma’lumotlarni taqdim etish uchun ishlatiladi, masalan, shaxsiy portfolio, kompaniya haqida ma’lumot yoki oddiy axborot sahifalari. Ularning afzalliklari orasida tez yuklanish, xavfsizlik va minimal texnik xizmat talab qilish kiradi. Biroq, tarkibni yangilash qiyin bo‘lib, har bir o‘zgartirish uchun dasturchi ishtiroki talab qilinadi. O‘zbekistonda kichik bizneslar va shaxsiy loyihalar uchun statik saytlar keng tarqalgan.

- **Dinamik veb-saytlar:** Ma’lumotlar bazalari (MySQL, PostgreSQL) va server tillari (PHP, Python, Node.js) yordamida ishlaydi. Bu saytlar foydalanuvchi

bilan real vaqtda o'zaro ta'sirga kirishadi va tarkibni avtomatik yangilash imkonini beradi. Masalan, ijtimoiy tarmoqlar (Instagram, Telegram), yangiliklar portallari va elektron tijorat platformalari dinamik saytlarga misol bo'ladi. O'zbekistonda my.gov.uz portali dinamik sayt sifatida davlat xizmatlarini taqdim etadi va foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlariga asoslangan xizmatlarni taklif qiladi.

Maqsadga ko'ra tasnif

Veb-saytlarning maqsadlari ularning funksionalligi va foydalanuvchi ehtiyojlariga qarab farqlanadi:

- **Tijorat saytlari:** Ushbu saytlar mahsulotlar va xizmatlarni sotish, brendni targ'ib qilish va mijozlar bilan aloqa o'rnatishga xizmat qiladi. O'zbekistonda Olx.uz, Zoodmall va boshqa platformalar elektron tijoratning rivojlanishiga hissa qo'shmoqda. Masalan, Zoodmall foydalanuvchilarga onlayn xarid qilish imkonini beradi va mahalliy bizneslarni raqamli bozorga integratsiya qilishga yordam beradi.

- **Ta'lim saytlari:** Ta'lim resurslarini taqdim etish, masofaviy ta'limni tashkil qilish va bilim almashishga xizmat qiladi. O'zbekistonda Ziyonet tarmog'i o'quvchilar, talabalar va o'qituvchilar uchun bepul ta'lim resurslarini taqdim etadi. Shuningdek, xalqaro platformalar (Coursera, Khan Academy) bilan integratsiya orqali O'zbekiston talabalari global ta'lim resurslaridan foydalanmoqda.

- **Axborot saytlari:** Yangiliklar, maqolalar, ensiklopedik ma'lumotlar va boshqa axborot resurslarini taqdim etadi. O'zbekistonda UzReport, Kun.uz va Daryo.uz kabi portallar jamoatchilikni dolzarb yangiliklar bilan tanishtiradi. Xalqaro miqyosda esa BBC, CNN va Vikipediya kabi resurslar axborot tarqatishda yetakchi hisoblanadi.

- **Ijtimoiy tarmoqlar:** Foydalanuvchilar o'rtasida muloqotni ta'minlaydi va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlaydi. O'zbekistonda Telegram va Instagram kabi platformalar keng ommalashgan bo'lib, foydalanuvchilar o'z fikrlarini bildirish va axborot almashish uchun ushbu tarmoqlardan foydalanadi.

- **Davlat xizmatlari saytlari:** Davlat xizmatlarini raqamli shaklda taqdim etadi. O'zbekistonda my.gov.uz portali fuqarolarga pasport olish, soliq

to'lash, ro'yxatdan o'tish kabi xizmatlarni onlayn tarzda amalga oshirish imkonini beradi.

- **Shaxsiy saytlar:** Bloglar, shaxsiy portfoliolar yoki individual loyihalar uchun ishlatiladi. O'zbekistonda blogerlar va frilanserlar o'z ishlarini targ'ib qilish uchun WordPress yoki Wix kabi platformalardan foydalanmoqda.

Texnologik tasnif

- **CMS asosidagi saytlar:** WordPress, Joomla, Drupal kabi kontent boshqaruvi tizimlari (CMS) yordamida yaratiladi. Ushbu tizimlar oddiy foydalanuvchilarga tarkibni oson boshqarish imkonini beradi. O'zbekistonda kichik bizneslar va ta'lim muassasalari CMS asosidagi saytlardan keng foydalanadi.

- **Framework asosidagi saytlar:** Laravel, Django, React yoki Angular kabi dasturlash frameworklari yordamida ishlab chiqiladi. Ushbu saytlar murakkab funksiyalarni amalga oshirish uchun ishlatiladi, masalan, real vaqtda ma'lumotlarni qayta ishlash yoki moslashuvchan dizayn. O'zbekistonda IT-kompaniyalar ushbu texnologiyalardan foydalanib, mahalliy va xalqaro bozorlar uchun loyihalar ishlab chiqmoqda.

Veb-saytlarning vazifalari

Veb-saytlarning vazifalari ularning turiga va maqsadiga qarab keng ko'lamli bo'lib, quyidagi asosiy yo'nalishlarda guruhlanadi:

Axborot taqdim etish

Veb-saytlar axborotni keng auditoriyaga yetkazishning eng samarali vositasidir. O'zbekistonda Ziyonet tarmog'i o'quvchilar, talabalar va o'qituvchilar uchun bepul ta'lim resurslari, elektron darsliklar va ilmiy maqolalarni taqdim etadi. Yangiliklar portallari, masalan, Kun.uz va Daryo.uz, jamoatchilikni mahalliy va xalqaro voqealar bilan tanishtiradi. Xalqaro miqyosda Vikipediya kabi resurslar bilimlarni demokratlashtirishga xizmat qiladi, bu esa axborotga teng kirish huquqini ta'minlaydi.

Kommunikatsiya va o'zaro ta'sir

Veb-saytlar foydalanuvchilar o'rtasida real vaqtda muloqotni ta'minlaydi. Ijtimoiy tarmoqlar (Telegram, Instagram) va chat xizmatlari (Zoom, Microsoft

Teams) global va mahalliy miqyosda aloqa imkonini beradi. O'zbekistonda Telegram guruhlar va kanallari orqali jamoalar turli masalalarda muhokama qiladi, bu esa so'z erkinligi va jamoatchilik ishtirokini oshirishga yordam beradi.

Tijorat va marketing

Elektron tijorat platformalari mahsulotlar va xizmatlarni sotish, reklama va brendni targ'ib qilishga xizmat qiladi. O'zbekistonda Olx.uz, Zoodmall va Uzum Market kabi platformalar mahalliy bizneslarni raqamli bozorga integratsiya qilishga yordam bermoqda. Ushbu saytlar foydalanuvchilarga qulay xarid qilish imkonini beradi va kichik bizneslar uchun yangi imkoniyatlar ochadi.

Ta'lim va bilim tarqatish

Masofaviy ta'lim platformalari (Moodle, Google Classroom) o'quv jarayonini raqamlashtirishga yordam beradi. O'zbekistonda Toshkent axborot texnologiyalari universiteti tomonidan ishlab chiqilgan elektron darsliklar va Ziyonet tarmog'i ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Pandemiya davrida masofaviy ta'lim platformalari o'quv jarayonining uzluksizligini ta'minlashda muhim rol o'ynadi.

Davlat xizmatlari va boshqaruv

O'zbekistonda my.gov.uz portali fuqarolarga davlat xizmatlarini raqamli shaklda taqdim etadi. Bu portal orqali fuqarolar pasport olish, soliq to'lash, ro'yxatdan o'tish va boshqa xizmatlardan foydalanishi mumkin. Ushbu platforma byurokratik jarayonlarni soddalashtiradi, shaffoflikni oshiradi va fuqarolarning huquqlarini ta'minlashga xizmat qiladi.

Madaniy va ijtimoiy integratsiya

Veb-saytlar mahalliy va xalqaro miqyosda madaniy almashinuv va ijtimoiy integratsiyani rag'batlantiradi. O'zbekistonda san'at, adabiyot va tarixga oid veb-saytlar (masalan, Alisher Navoiy nomidagi milliy kutubxona sayti) milliy merosni targ'ib qilishga yordam beradi.

O'zbekiston kontekstida veb-saytlar va inson huquqlari

O'zbekistonda veb-saytlarning rivojlanishi inson huquqlari sohasiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Quyida ushbu aloqa asosiy jihatlari bo'yicha kengroq yoritiladi:

Axborot erkinligi

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 29-moddasida so'z erkinligi va axborot olish huquqi kafolatlanadi. Veb-saytlar, xususan, yangiliklar portallari (Kun.uz, Daryo.uz) va ijtimoiy tarmoqlar (Telegram, Instagram) ushbu huquqni amalda ta'minlashga yordam beradi. Biroq, internetda axborot erkinligiga qo'yilgan ba'zi cheklovlar, masalan, muayyan kontentni bloklash yoki senzura, ushbu huquqning to'liq amalga oshirilishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Masalan, xalqaro tashkilotlar (Human Rights Watch) O'zbekistonda internet erkinligi bo'yicha muayyan muammolarni qayd etgan.

Shaxsiy ma'lumotlarning himoyasi

Raqamli muhitda shaxsiy ma'lumotlarning himoyasi global va mahalliy miqyosda dolzarb masalaga aylandi. O'zbekistonda "Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risida"gi qonun (2019) shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy yig'ish va ishlatishni oldini olishga qaratilgan. Veb-saytlar, xususan, davlat xizmatlari (my.gov.uz) va tijorat platformalari (Zoodmall) ushbu qonunga rioya qilishi lozim. Biroq, kiberxavfsizlik sohasidagi muammolar, masalan, ma'lumotlar oqishi yoki kiberhujumlar, shaxsiy ma'lumotlarning himoyasiga tahdid solmoqda.

Raqamli tengsizlik

O'zbekistonda internet foydalanuvchilari soni 2020-yilda 22 milliondan oshgan bo'lsa-da, qishloq hududlarida internetga ulanish imkoniyati cheklangan. Internet xizmatlarining narxi va infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi raqamli tengsizlikni keltirib chiqarmoqda. Bu esa aholining bir qismining axborot, ta'lim va davlat xizmatlaridan teng foydalanish huquqini cheklamoqda. Masalan, qishloq maktablarida Ziyonet tarmog'idan foydalanish imkoniyati shahar maktablariga nisbatan pastroq.

Ta'lim sohasidagi ahamiyat

ZiyoNET va boshqa ta'lim platformalari O'zbekistonda ta'lim huquqini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Pandemiya davrida masofaviy ta'lim platformalari (Moodle, ZiyoNET) o'quv jarayonining uzluksizligini ta'minlashga yordam berdi. Biroq, raqamli tengsizlik tufayli qishloq hududlaridagi o'quvchilar ushbu imkoniyatlardan to'liq foydalana olmadi.

Inson huquqlari targ'iboti

O'zbekistonda Inson huquqlari bo'yicha Milliy markaz va Ombudsman instituti veb-saytlari orqali fuqarolarga huquqiy maslahatlar va shikoyatlar yuborish imkonini beradi. Ushbu platformalar fuqarolarning adil sudlov va huquqiy himoya huquqlarini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xalqaro hamkorlik va veb-saytlar

O'zbekiston BMT, YXHT, BMT Taraqqiyot dasturi (UNDP) va boshqa xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda veb-saytlar orqali inson huquqlari va raqamli transformatsiya sohasida loyihalarni amalga oshiradi. Masalan, UNDP bilan birgalikda bepul yuridik yordam ko'rsatish tizimi raqamlashtirildi, bu esa fuqarolarning huquqiy xizmatlardan foydalanishini osonlashtirdi. Xalqaro tajriba asosida O'zbekiston veb-saytlarning dizayni, foydalanuvchi tajribasi (UX/UI) va kiberxavfsizlikni yaxshilash bo'yicha islohotlarni amalga oshirmoqda.

Xulosa

Veb-saytlar zamonaviy dunyoda axborot almashish, ta'lim, tijorat, davlat xizmatlari va ijtimoiy integratsiyani ta'minlashda muhim vosita sifatida o'z o'rnini mustahkamladi. O'zbekistonda veb-saytlarning rivojlanishi inson huquqlari, xususan, axborot erkinligi, ta'lim, shaxsiy ma'lumotlarning himoyasi va davlat xizmatlariga kirish huquqlarini ta'minlashda ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Biroq, raqamli tengsizlik, kiberxavfsizlik muammolari va axborot erkinligiga qo'yilgan cheklovlar hali ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Kelajakda veb-saytlarning samaradorligini oshirish uchun quyidagi yo'nalishlarda ishlarni davom ettirish zarur:

- Internet infratuzilmasini rivojlantirish, ayniqsa, qishloq hududlarida.
- Raqamli savodxonlikni oshirish uchun ta'lim dasturlarini kengaytirish.

- Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qonunchilikni takomillashtirish.
- Xalqaro hamkorlikni mustahkamlash orqali global tajribani joriy etish. Veb-saytlar nafaqat texnologik vosita, balki inson huquqlari, ijtimoiy adolat va jamiyat rivojlanishi uchun muhim platforma sifatida kelajakda o'z ahamiyatini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. BMT rasmiy sayti.
- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent, 1992.
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni. Toshkent, 2022.
- Boymurodov A.X., Allamova Sh.Sh. Web texnologiyalari. Toshkent: Zebo Prints, 2023.
- "Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risida"gi qonun. O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik palatasi, 2019.
- Ziyonet ta'lim tarmog'i. ziyonet.uz
- Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali. my.gov.uz
- United Nations Development Programme (UNDP). O'zbekistonda raqamli transformatsiya loyihalari.